

teen asti, missä hän voitti taistonsa. Ilma Lindgrenissä, jos kenessä, näyttäisi tämän perusteella olevan aihetta kaikkien suomalaisten luonnossa liikkujien todelliseksi naissankariksi. Lindgrenin parempi esiin nostaminen puoltaisi paikkaansa etenkin sen vuoksi, että hänen tarinaansa ei ole muualla kuin La Melan väitöskirjassa laajasti kerrottu, saati että Lindgreniä itseään olisi tuotu kunnolla esille. Tässä kirjassa siihen olisi ollut poikkeuksellisen hyvä tilaisuus. Kuka voisi paremmin liittyä aiheeseen kuin koko vapaan luonnossa liikkumisen ja marjojen keräämisen yli sata vuotta sitten pelastanut suomalaisnainen?

Kaiken kaikkiaan kirja tarjoaa sekä tietoa että tunteita evääksi nykyisille luonnossa liikkujille. Kirja myös nostaa lähiluonnon ja lähimatkailun arvoa entisestään: lyhimmillään retki saattaa ulottua kotipihaan pystytet-

tyyn teltaan tai muutaman kymmenen kilometrin päähän keskisuuresta kaupungista. Kaikissa tapauksissa pyydytään Suomen rajojen sisällä ja koetaan uusia, syviä elämyksiä. Kirja jättää myös mahdollisuuksia laajentaa teemoja, kuten jokamiehen oikeusasia osoittaa, – joko Ränälle tai jollekin muulle.

MARKKU HEIKKILÄ

Arktinen keskus,
Lapin yliopisto

SEIJA TUULENTIE

Luonnonvarakeskus

Tutkimuksen kohteena rakkaudella muistettut suurjärven rannat

LÄHTEENMÄKI, MARIA (2021; toim.) *Laatokka. Suurjärven kiehtova rantahistoria*, 314 s. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

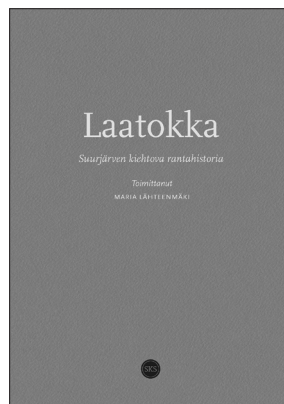
”Järvellä on väliä”, toteaa professori Maria Lähteenmäki, *Laatokka*-antologian toimittaja, lukijalle suunnatussa esipuheessaan (s. 7). Suomalaisia pidetään järvikansana ja Suomea tuhansien (puhtaiden) järvien maana. Järvisuhdettamme on pidetty erityisenä, ja lähes kaikilla suomalaisilla on kokemuksellinen suhde yhteen tai useampaan järveen. Tässäkin teoksessa kirjoittajien omat järvisuhteet heijastuvat heidän teksteihinsä. Samoin se, että kirjoittajat ovat kiertäneet Laatokkaa omilla Karjala-matkoillaan sekä yhdessä että erikseen. Ihmisille merkitykselliset paikat syntyvät kulttuurisidonnaisten määrittelyjen, kokemusten, rajaamisen ja huomioimisen kautta, eikä vesisuhteemme ole poikkeus. Esipuheessaan Lähteenmäki nostaa kuitenkin esille yllättävän seikan: Suomi ei itseasiassa maana nouse maailman kymmenen järvirikkaimman maan joukkoon, vaan edellämme ovat esimerkiksi Ruotsi ja Norja, jotka eivät kuitenkaan korosta järvien merkitystä kansalaisilleen. Mikä siis tekee järvistä suomalaisille niin erityisen?

Laatokka – Suurjärven kiehtova rantahistoria tarkastelee nimensä mukaisesti Euroopan suurinta järveä, Laatokkaa, sen rantojen ja valuma-alueen historiallisia muutoksia 1800-luvulta 2000-luvulle kolmentoista kirjoittajan voimin. Pääosin kirjoittajat ovat historiantutkijoita, mutta mukana on myös yhteiskuntatieteilijöitä ja luonnontieteilijöitä. Teoksen teksti on jaettu neljään kokonaisuuteen, ja ne keskittyvät tarkastelemaan Pohjois-Laatokan aluetta, joka oli Suomen hallinnassa vuosina 1812–1944. Ensimmäinen osa pohjustaa kokoelman teoreettista ja käsitteellistä taustaa se-

kä alueen asutushistoriaa. Toinen teema keskittyy Pohjois-Laatokan teollistuvien yhteisöjen kuvaukseen. Kolmannessa osassa tutkitaan Laatokan vesien likaantumista ja puhdistumista, toisen maailmansodan tuhoja sekä luonnonhistoriallisesta näkökulmasta Laatokan vesien muuttuvia kuvia. Viimeisessä osassa Laatokkaa tarkastellaan moniaistisena muistikokemuksena, tutkitaan Laatokan saaristolaisuutta ja luonnonsuojelua. Erityisesti luonnonsuojelun näkökulma nostaa teoksen menneisyydestä lähelle nykyaikaa.

Teoksessa on oikeastaan kyse rantojen tutkimuksesta. *Laatokka*-antologian yhteinen teoreettinen ja käsitteellinen kehikko muodostuu yhdysvaltalaisen historioitsijan Isaac Landin kehittämän uuden rannikkohistorian ja globaalin järvitutkimuksen yhdistelmästä. Maria Lähteenmäki määrittelee teoksen teoreettisen näkökulman *uudeksi rantahistoriaksi*, joka tekee eroa merien ja virtavesien tutkimukseen. Uuden rantahistoriallisen tulokulman avulla voidaan tarkastella ”meriä pienempien ja matalampien vesialtaiden rantoja ja rantayhteisöjä” huomioiden myös järvien usein kansallisen ja itsenäisemmän luonteen. Uusi rantahistoria tarkastelee makean veden altaiden ranta-alueita veden ja maan, luonnon ja kulttuurin sosiaalisesti ajassa rakentuneena välitulana ja omanlaisinaan ekosysteeminä, joissa muutokset punoutuvat laajempiin prosesseihin (s. 12). Tämän laajemman kehikon si-

sällä yksittäisten artikkelien kirjoittajat painottavat omia teoreettisia valintojaan. Uusien teoreettisten näkökulmien tulo monitieteisen vesitutkimuksen kentälle on tervetullutta. Esimerkiksi luontokadon ja ilmastomuutoksen ymmärtämisen näkökulmasta ei ole yhä edentekevää, tarkastelemmeko luontoa ja ihmisen toimintaa toisistaan erillisinä vaiko toisiinsa kytkeytyvi-

nä vyyhtimäisinä kokonaisuuksina. Tähän liittyy keskeisesti myös toimijuuden tarkastelu: onko toimijuus jotakin pelkästään ihmisille ominaista vai syntykö toimijuus tilanteisesti monien tekijöiden vuorovaikutuksessa? Emeritusprofessori Pertti Rannikon kirjoittama luku *Laatokan rannoilta Jänisjoen latvoille* tarkastelee Jänisjoen ja Laatokan merkitystä pitkän ajallisen kaaren aikana tiiviisti, selkeästi ja havainnollisesti. Tämä monipuoliseen aineistoon ja kirjoittajaan omiin kenttätöihin pohjaava teksti tekee hienosti näkyväksi Laatokan ja Jänisjoen omaa toimijuutta.

Laatokan rannat ovat suomalaisesta näkökulmasta menetetty paikka. Kirjoittajien tavoitteena on kuitenkin nousta tämän yläpuolelle tarkastellessaan Laatokkaa tämän päivän kehyksistä. Tässä tarkastelussa apuna toimii ylirajaisuuden käsite, jota eri alojen tutkijat ovat viime vuosina hyödyntäneet korostaessaan eri ilmiöiden monenlaisia rajoja ylittävää luonnetta ja pyrkiessään eroon kansallisten näkökulmien rajoittuneisuudesta. *Laatokka*-antologia on osa Karjala-tutkimusta, mutta ylirajaisuuden käsitteen avulla pyritään purkamaan myös Karjala-tutkimukselle tyypillistä länsi-itä-dikotomiaa. Muutamat kirjoittajat nostavat esille myös tutkijan positioon liittyvän ”kansallisen katseen”, vaikka kirjan ensimmäisessä osassa todetaankin, että kirjassa esitellään ja analysoidaan Laatokkaa pääosin suomalaisesta näkökulmasta. Teoksen yhteys globaaleihin suurjärviin ja niiden tutkimukseen purkaa omalta osaltaan kansallista katsetta.

Laatokan alue on laaja ja sitä koskeva historiallinen tieto pirstaleista. Tästä syystä järven menneisyyden sekä Laatokan ja sen rantojen vuorovaikutuksen tarkastelu yhdessä artikkelikokoelmassa on valtava haaste. *Laatokka*-antologia onnistuu mielestäni hyvin avaamaan ihmisen ja luonnon välistä suhdetta tietyllä ajanjaksolla teollistuvassa ja modernisoituvassa yhteiskunnassa. Lisäksi se nostaa esille uudempia luonnonsuojeluun liittyviä, samalla tavoin aikaan ja paikkaan sitoutuneita avauksia. Pohjois-Laatokkaa käsitellään useista näkökulmista, eri tieteenalojen menetelmiä hyödyntäen. Teoksessa liikutaan laajoista kehityskaarista hyvin henkilökohtaisiin kokemuksiin. Esille nousee monitasoisia yhteiskunnallisia prosesseja ja rakenteita liittyen taloudellisiin, poliittisiin sekä sosiokulttuurisiin kehityskuluihin. Oona Ilmolahti ja Maria Lähteenmäki piirtävät kiinnostavan ja intiimin kuvan alueen ihmisten kokemuksellisesta ja emotionaalisesta vesisuhteesta, jossa Laatokka näyttäytyy oikukkaana tenhottarena, joka voi olla joko lempeä ja tyyni tai vihainen ja vaarallinen (s. 216). Tekstin teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat sekä tutkimusaineisto on kuvattu kattavasti ja selkeästi, ja käsitteellinen kehikko kulkee mukana alusta

loppuun saakka. Vaikka *Laatokka*-antologia korostaa-kin ylirajaisuutta, on mielenkiintoista huomata, kuinka ihmisten kertomukset kuitenkin korostavat Suomen ja Neuvostoliiton välistä rajaa, jonka on koettu halkaisevan ”meidän meremme” (s. 229).

Olen erittäin iloinen siitä, että *Laatokka*-antologiasa on loppuluku, joka kokoaa yhteen keskeiset tulokset esitettyjen lähtökotien valossa. Teos saa lukijansa vakuuttuneeksi siitä, ettei rantojen monitasoisia muutoksia voida ymmärtää ilman laajemman valuma-alueen historian tuntemusta, alueiden geopolitiikan sekä ilmastokehityksen hahmottamista. Historiapainotuksesta huolimatta teos soveltuu niin monien eri tieteenalojen tutkijoiden kuin laajemman ympäristön ja ihmisen vuorovaikutuksesta kiinnostuneen yleisön luettavaksi.

Ihmisen ja vesiluonnon vuorovaikutus on kiehtova tutkimuskohde, ja Laatokan rantojen historia hyvä kuvaus ihmisen toiminnasta ja sen seurauksista. Euroopan suurimpana järvenä Laatokka todellakin ansaitsee oman kirjoitetun historiansa, tai monia, kuten professori Isaac Land oman lukunsa lopuksi toteaa (s. 41). Hyvä lukukokemus saa ajatukset virtaamaan: *Laatokka*-antologiaa lukiessani jäin pohtimaan, millä tavoin meidän tutkijoiden olisi syytä muuttaa omaa tapaamme ajatella ja kirjoittaa, jotta luonto ja ympäristö saisi entistä vahvemmin oman äänensä ja toimijuutensa näkyviin ja kuuluviin. Kuinka voisimme tietää toisin ja kirjoittaa sitä auki myös tutkimusteksteihin? Posthumanistinen lähestymistapa, joka painottaa ihmisen ja ympäristön välisiä keskinäisiä riippuvuussuhteita ja toimijuuden tilanteista rakentumista tarjoaa yhden mahdollisuuden. Esimerkiksi australialaisessa paikan moninaisuutta tarkastelevassa tutkimuksessa maa on nostettu yhdeksi tutkimustekstin kirjoittajaksi ihmisten rinnalle (Bawaka Country ym. 2015) ja tekstissä on painotettu maasta syntyvää kehollista kokemusta. Toinen mahdollisuus voisi olla taiteen hyödyntäminen tietämisen välineenä erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa kertomuksille ei välttämättä löydy sanoja. Mitä Laatokka itse haluaisi meille kertoa?

KIRJALLISUUS

- Bawaka Country, Wright, S., Suchet-Pearson, S., Lloyd, K., ... & Sweeney, J. (2015) Co-becoming Bawaka: Towards a relational understanding of place/space. *Progress in Human Geography* 40(4) 455–475. <https://doi.org/10.1177/0309132515589437>

KRISTIINA KORJONEN-KUUSIPURO
Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu